

Ihmiskauppaa Ympärillämme

Vankeus

Sisarettomuus

Epätasa-arvo

Toimittaja
Satu Katila

Helsinki 2003
ISBN 951-9150-07-2

Suomen toimikunta Euroopan
turvallisuuden edistämiseksi – STETE
The Finnish Committee for European Security

Pieni Roobertinkatu 5 B 12
00130 Helsinki

Puh./Tel +358 (0)9 2600 130
Fax +358 (0)9 2600 122
E-mail stete@stete.org

Ihmiskauppaa ympärillämme

Vankeus, Sisarettomuus, Epätasa-arvo

Ihmiskaupasta hallittuun migraatioon?

- Suomen ja lähialueen haasteita

Ohjelmasuunnittelija Juha Pikkanen

1

Venäjä ja naiskaupan heijastumat Suomessa

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus

5

Suomi Euroopan ihmissalakuljetuksen reunamilla

Tiedottaja Tiina Kirkas

9

IHMISKAUPASTA HALLITTUUN MIGRAATIOON? - SUOMEN JA LÄHIALUEEN HAASTEITA

*Programme Officer Juha Pikkanen
IOM International Organisation for Migration, Helsinki*

KÄSITTEISTÖÄ

Näin alkuun kannattaa määritellä mistä on kysymys. Laitonta muuttoa on monenlaista. Laitonta on matkustaa maahan turistina ja jäädä paikkaan ilman asiaankuuluvaa luvastoa. Avustettua laitonta maahanmuuttoa kutsutaan ihmissalakuljetukseksi. Ihmissalakuljetus taas muuttuu ihmiskaupaksi kun maahanmuuttaja tai – tulija pakotetaan määränpäässään työhön, esimerkiksi prostituutioon. Ihmiskaupassa lähes poikkeuksetta rikotaan myös ihmisoikeuksia. Ihmiskaupan uhri saattaa olla myös aivan laillinen maahantulija laillisine viisumeineen, tai oleskelu- ja työlu-pineen. Kaikkea edellämainittua saattaa esiin-tyä sekaisin ja erilaisina kombinaatioina. Siksi käsitteistö onkin hiukan vaikeaselkoinen, ja väärinkäsitykset asiassa yleisiä.

Laiton maahanmuutto on osa suurempaa kansainvälistä rikollisuutta tai laitonta maailmantaloutta. Organisoituun rikollisuu-teen kuuluu kansallisia- ja kansainvälisiä jär-jestöjä, jotka tähtäävät liikevoittoon, joka vii-me kädessä kertyy ryhmien johtajille. Tämä järjestynyt rikollisuus on varsin kiinteästi kytkeytynyt viranomaistoiminnan kehittymi-seen. Tarkoitan tällä sitä, että rajavalvonnan luonne ja tarkkuus vaikuttavat siihen kuinka raja ylitetään: Mitä tiukempi on kontrolli, sitä vaikeampaa maahan on tulla laittomin kei-noin. Tämä ei välttämättä merkitse sitä, että laitton maahanmuutto saataisiin näin tyrehdy-tettyä, sillä väyliä maahantulolle mietitään ja mukautetaan aina vallitsevaan tilanteeseen so-pivaksi. Tavoitteena on keinoja kaihtamatta päästä toiselle puolelle. On huomioitava, että laitton rajanylitys kallistuu muuttuessaan vaikeaksi ja riskialttiiksi.

Rajaan kohdistuu aina ristipaineita jotka voi-vat olla luonteeltaan poliittisia, taloudellisia, historiallisia ja maantieteellisiä. Esimerkiksi

Yhdysvaltain ja Meksikon rajaa voisi hyvin verrata rikkinäiseen kattoon, jota paikataan aina kun se vuotaa joltain paikoin – ja seuraa-vassa hetkessä vesi valuu toisesta kohdasta sisään. Minkä tahansa rajan voi saada hyvin-kin pitäväksi molempiin suuntiin erilaisin pe-lottein ja lainsäädäntötoimin, sekä kohden-tamalla suuria voimavaroja valvontaan. Esi-merkkinä tällaisesta mainittakoon aiemmat järjestelyt Neuvostoliiton länsirajalla, tai vaikkapa Israelin ratkaisut Syyrian vastaisella miehittämällään Golanin alueella. Mutta tässä mennään jo sekä maantieteellisesti että asiallisesti hiukan kauemmaksi aiheestamme.

IHMISKAUPASTA

Ihmiskaupaan on lukuisia syitä. Asiaa voidaan selittää klassisella kysyntä – tarjonta – kustannukset kaaviolla taloustieteen tapan. Ihmiskauppa on joka tapauksessa riippuvaista vallitsevista laeista kulloisellakin alueella. Jos tarkastelemme Suomen ja lähialueitten tilan-etta ovat tärkeät syyt, ehkä merkittävimmät tekijät, ne dramaattiset sosiaaliset ja taloudelliset erot, jotka vallitsevat Suomen ja Venäjän välillä. Täällä pohjoismainen tasa-ar-voa tavoitteleva hyvinvointimalli kohtaa auto-ritarian perintöä kantavan federatiivisen jätti-valtion, jossa selviytyminen vaatii ponniste-lua, mielikuvitusta ja henkilökohtaisia suhde-verkostoja, ja jossa suuri osa ihmisistä kamppailee arkielämässään niinkin perusta-vaa laatua olevien kysymysten kuin ruuan, tai lämmön riittämisen kanssa.

Ihmiskaupan markkinat avautuivat Euroo-passa 1990-luvun alussa rautaesiripun kaadut-tua, ja sittemmin painopistealueet ovat hakeu-tuneet Ukrainan-Moldovan alueelle. Mutta pienemmässä mittakaavassa ongelma on rantautunut myös Baltiaan, ja meille. Täällä ihmiskauppa kytkeytyy pääosin prostitu-tioon, joka ilmiönä ei ole mikään uusi asia,

mutta jonka volyymit ovat viime vuosien aikana kasvaneet voimakkaasti. Prostituutio on Suomessa laillista, paritus ei sen sijaan ole. Kuitenkin osa prostituutiosta on maassamme venäläisten tai virolaisten paritusliigojen hallinnassa: nämä hoitavat naisten rekrytointia ja kuljetusta keräten suurimman osan liikevoitosta suomalaisen osapuolen toimiessa järjestelyrooleissa. On huomattava, että toimintaan on vaikea puuttua lainsäädännöllisesti pelkäämään sen takia, että rikollisuus prosessissa keskittyy osin maamme rajojen ulkopuolelle.

Baltian maitten seksiteollisuus on kehittynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana samaan tapaan: Sektorin räjähdysmäinen synty nähtiin lainausmerkeissä luonnollisena ja demokratiiaan kuuluvana. Liettuassa tehdyt tutkimukset painottivat prostituoidun ammatin ruusuista julkisuuskuvaa. Virossa tehdyn tutkimuksen mukaan myös asiakkuus miellettiin ymmärtäen. Myöhemmin äänenpainot ovat olleet kriittisempiä, sektorin kasvu on pysähtynyt, ja kysyntä on jopa alkanut vähentyä. Samaan aikaan rikollisjärjestöt ovat kasvattaneet vaikutusvaltaansa alalla, ja ne ovat soluttautuneet myös paritusbisnekseen. Naisten värväminen ja kauppaaminen Eurooppaan lyhyemmäksi tai pidemmäksi ajaksi on organisoitua, vaikkakin on aivan totta, että niin Suomessa kuin Baltiassakin osa naisista toimii yksityisesti, ja ilman varsinaista pakkoa. Seksibisnes ja prostituutio ovat toisistaan vaikeasti erotettavaa liiketoimintaa, josta linkki muuhun rikollisuuteen – kuten vaikkapa kiellettyjen aineitten salakuljetukseen - on olemassa. Olipa kyse laillisesta tai laittomasta toiminnasta, painottaisin, että koko seksibisnes on varsin merkittävä taloudellinen sektori, jonka pyörimiseen osallistuvat tuhannet naiset, ja kymmenet, ehkä sadattuhannet miehet. Rajan itään ylittävät rahavirrat ovat merkitykseltään suuria.

Baltian maat kytkeytyvät Suomen tilanteeseen läheisesti, ja tulevat poliittiset muutokset tuovat ne yhä lähemmäksi. Lainsäädäntöpuolella Viro ja Latvia noudattelevat Suomen linjaa siinä mielessä, että prostituutio on laillista, paritus sen sijaan ei. Liettuassa prostituutio on sakon uhalla kielletty. Paritus katsotaan vakavammaksi rikokseksi. Paljastuneet rikospaukset Baltiassa ovat yksittäisiä: myös täällä asian todentaminen ja näytön löytäminen on

vaikeaa. Aktiivinen ote asiaan puuttuu - maat ovat määritelleet kehityksessään muita painopisteitä.

Viron kohdalla prostituution ja ihmiskaupan linkki on heikko, tai todennettuja tapauksia on vähän. Virolaiset mieltävät prostituution kotimaassa ja ulkomailla vapaaehtoisuuteen perustuvaksi. Asiaan vaikuttavat useat tekijät kuten esimerkiksi elintason nopea nousu, kansainvälinen liikkumisvapaus ja yhteydet, sekä lukuisat työtilaisuudet Suomessa rakennus- tai palvelualoilla. On muistettava, että virolaiset ovat varsin etevä käyttämään tietotekniikkaa ja internetiä etsiessään töitä ulkomailta. Tieto on vaikuttanut matkapäätöksiin niin että ihmiskauppiaitten on ollut vaikeampi toimia.

Latviassa prostituutio ja ihmiskauppa ovat kytköksissä, mutta tutkimukset osoittavat että maasta muuttavat naiset tietävät suhteellisen hyvin millaiset työolot määränpäässä vallitsevat. Latvialaiset työskentelevät pääasiassa Saksassa ja muissa Keski-Euroopan maissa yleensä palvelualoilla. Osa lähtevistä naisista värvätään seksiteollisuuteen. Värvääjillä Latviassa on yhteysverkostot Eurooppaan maihin, joissa seksiteollisuudella on syvät historialliset juuret.

Liettuan tilanne on astetta vaikeampi. Prostituutio on katolisessa maassa laitonta, ja tämän seurauksena prostituoitua käsitellään rikollisena. Viranomaistietojen mukaan vuosittain Liettuassa kadonneitten määrä on lisääntymässä, ja naisten osuus tästä joukosta on myös kasvussa. Euroopan unionin alueelta karkotettujen liettualaisten määrä on niin ikään noussut voimakkaasti. Kumpakaan asiaa ei pelkäämään selitä ihmisten lisääntynyt liikkuvuus - taustalla on kymmenien Liettuasta laittomasti toimitettujen tai myytyjen naisten vaikea kohtalo. Euroopasta on linkki Turkkiin, ja Liettuan kansalaisia on palautettu myös Lähi-Idästä.

Liettuan vaikeampaa tilannetta ymmärtää parhaiten kartan avulla. Maa on suurempi, ja sijainti tekee siitä kauttakulkumaan Venäjän, Valko-Venäjän ja Kaliningradin ja Puolan välillä. On huomattava myös, että tämän vuoden loppuun jatkuva viisumivapaus sopimus Kaliningradin kanssa on ruokkinut on-

gelmaa, koska ihmiskaupan organisointi rajan molemmin puolin on ollut helppoa. Huomattava osa Saksassa kiinnisaaduista liettualaisina esiintyvistä rikollisista on ollut venäläisiä, valkovenäläisiä tai ukrainalaisia. Väärennetty passi (200-700US\$) on ollut helppo tapa liikkua EU:n sisään. Liettuan tilanne ihmiskaupan kauttakulku- ja kohdemaana on huolestuttava, ja tähän pitäisi kiinnittää huomiota.

ONGELMANRATKAISUMALLEJA

Mitä me voimme sitten tehdä puretuaksemme migraatioon liittyvään ihmiskauppaan, joka pahimmillaan ilmenee orjuutena?

IOM järjesti viime vuonna Baltiassa aiheesta mittavan tiedotuskampanjan, jonka rahoittivat Suomi, Ruotsi ja Yhdysvallat. Päämääränä oli tiedottaa ongelman suuruudesta, ja rohkaista keskustelua. Näkyvän kampanjan seurauksena tietoisuus onkin lisääntynyt alueella. Myös Pohjoismaissa asia on noussut pintaan, ja nyt jo meilläkin keskustellaan virkamiestasolla vilkkaasti keinoista puuttua ongelmaan – lähestymistapoja on monia, eikä täyttä yksimielisyyttä asiasta ole.

Prostituution vähentäminen onnistuu leikkaamalla kysyntää eli toisin sanoen tekemällä asiakkuus laittomaksi Ruotsin tapaan. Valvojan ministeriön eli sisäministeriön kanta muutoksen vaikutuksista ei kuitenkaan ole yksioikoisen puoltava, sillä täällä epäillään ilmiön vain menevän maan alle. Poliisi ei resurssipulassaan myöskään ole innostunut yksittäisten asiakkaitten valvomisesta, semmin kun rikoksen todentaminen on vaikeaa. On myös esitetty argumentti, että ongelma siirtyy näin enenevästi Viroon ja Pietariin, mielenkiintoisine viitteineen Neuvostoajoille, ja kauemmaksikin. EU:n sisälläkin linjoja asiassa on useita – esimerkiksi Saksassa ja Hollannissa toiminta on laillista, tästä maksetaan veroja, ja se on sosiaaliturvan kattamaa.

Sisäministeriössä ehdotetaan paritustoimintaan kovempia rangaistuksia. Lisäksi tahdotaan poliisin valtuuksia lisätä esimerkiksi puhelinkuunteluvoimalla, jotta paritusketjuja päästäisiin katkomaan entistä aiemmin ja tehokkaammin. Paritus lisää myös muuta ri-

kollisuutta. Koska Suomessa ja Baltiassa paritusketjuja on organisoitu toisaalla, eli pääosin Venäjällä – niinpä myös ihmiskaupan uhreista suurin osa on venäläisiä, tai Baltian maissa eri statuksilla asuvia venäjänkielisiä.

Ihmiskaupasta on nopeasti muodostunut yhteinen kielteinen mielipide, ja se mielletään ihmisoikeuskysymykseksi. Prostituutioon liittyvän ihmiskaupan torjuminen on vaikea tehtävä tilanteessa, jossa ihmisten ja materiaalin liikkuminen valtioitten välillä on muuttunut rutiiniksi. Tiedotuksella voidaan asiaan vaikuttaa. Myös seksipalvelujen ostamisen kieltäminen tähtää ongelman torjumiseen, yhtäältä lisäämällä tietoisuutta, toisaalta pyrkimyksenä muokata yksilön moraalikäsitystä toisen ihmisen ostettavuudesta.

Ennaltaehkäisevä työ on tärkeää, mutta on valitettavan realistista olettaa, ettei ihmiskauppa eri muodossa ehkä koskaan globaaliongelmana häviä. Pyrkimyksenä voidaan silti pitää mallia jossa aktiivisin keinoin vastustetaan ja vähennetään naiskauppaa alueellamme. Meidän täytyy samaan aikaan olla valmiita avustamaan myös uhreja - tähän täytyy löytää varoja ja oikeat mekanismit. Näiden ihmisten uudelleensopeuttamista täytyy edesauttaa. He eivät suinkaan ole rikollisia vaan rikoksen uhreja.

EU:n tulisi vetää lähinaapurinsa vaikutuspiiriinsä, ja sen tulisi levittää paitsi arvojaan myös vaurauttaan tarjoamalla läheisempiä yhteyksiä, jos ei jäsenyyttä. Asiasta tulee kuitenkin hiukan monimutkaisempi, kun puhumme yhteistyöstä IVY:n kanssa, joka on sekä partneri että kilpailija. Ihmiskauppaa koskevissa lehtijutuissa käsitellään harvoin lähi-alueitten tilannetta, joka on ratkaiseva ongelmasta puhuttaessa. Jos sosiaalitaloudellinen tilanne naapurissa olisi parempi, olisi ongelmakin pienempi. Kyseessä on kuitenkin maa, jossa suuri osa väestöstä kärsii absoluuttisesta köyhyydestä, ja jossa väestömäärä on suuri. Kyse on myös maasta, joka käy sotaa ja jolla on syväiset vaikutukset alkaneeseen demokratiakehitykseen, asenteisiin ja koko yhteiskunnan jälleenrakentumiseen totalitarismin jäljiltä. Lisäksi on vielä kyse maasta, jossa korkealle ulottuvan korruption yhteys järjestyneeseen rikollisuuteen luo yhden epävarmuustekijän lisää.

Tämä kaikki edellä mainittu asettaa koko ongelman erilaiseen viitekehykseen, ja tekee siitä meille naapureille erityisen vaikean. Baltian maat nousevat tulevaisuudessa tärkeään asemaan EU:n reunavaltioina, samalla kun niiden merkitys kauttakulkumaina tulee korostumaan – puhuimmepa sitten öljykuljetuksista, ihmissalakuljetuksesta tai vaikkapa työmuutosta.

TULEVIA KEHITYSSUUNTIA

Olemme mielenkiintoisten muutosten edessä, kun pienet naapurimme ovat liittymässä Euroopan Unioniin puolentoista vuoden päästä. Tämä tarkoittaa ihmisten vapaata liikkumista Baltian alueelta Suomeen. Vaikka varsinaisen työvoiman liikkuvuus tulee mahdolliseksi siirtymäjän jälkeen vuonna 2006, on selvää, että osa Baltian väestöstä alkaa välittömästi etsiä uusia mahdollisuuksia madaltuvan rajan myötä.

Baltian maissa Virossa ja Latviassa on noin seitsemänsataatuhatta venäjänkielistä asukasta, jotka eivät – ainakaan virallisesti – ole Venäjän kansalaisia, eivätkä pääosin myöskään Baltian maitten kansalaisia. Joukkoa kutsutaan ei-kansalaisiksi. Tämä väestönosa vanhennee vauhdilla, mutta joukossa arvioisin olevan kaksi ja puoli- kolmesataatuhatta työikäistä ihmistä. Tässä väestössä näet potentiaalinen työmuutto on voimakkaampana kuin etnisissä balteissa, sillä he eivät välttämättä ole niin kiinnittyneitä asuinpaikkaansa. Osa heistä tulee siirtymään Keski-Eurooppaan ja Skandinaviaan.

Jo tällä hetkellä on viitteitä myös siitä, että kauppa, yhteydet ja migraatio Baltian maitten ja Venäjän välillä tulevat lisääntymään uudessa tilanteessa. Meillä samaan aikaan puhutaan työvoimapulasta, ja siitä kuinka väestömme ikääntyy, ja kuinka tästä aiheutuu tulevaisuudessa ylittämättömiä ongelmia. Ottamatta kantaa tähän on mielestäni luonnollista, että muuttovirrat kulkevat tulevaisuudessa idästä länteen ja etelästä pohjoiseen, niin että mahdolliseen työvoimapulaan voidaan vastata joustavasti, sanoisinko kotoisin eväin. Ihmisten liikkuvuuden lisääntyessä myös tässä suunnassa on ratkaisevan tärkeää

huolehtia myös integraation haasteista, sillä itä ja länsi eroavat toisistaan arvattavasti vastaisuudessaakin.

IOM tulee jatkamaan Suomessa ja Baltiassa yhä mielenkiintoisemmaksi käyvää työtään. Baltian maitten liitosprosessi tuo meille uusia haasteita ja suuntia. Ihmiskaupan torjuntaan tähtäävät ohjelmamme jatkuvat. Aiomme jatkaa viranomaisten kouluttamista tietoisena siitä, että nämä joutuvat jatkossa käsittelemään lisääntyviä määriä muuttavia ihmisiä. Näen tärkeänä, että alamme määrätietoisesti etsiä kosketuspintaa myös tulevan EU-ajan rajan toiselta puolelta. Migraatioon kohdistuvan tutkimustyön tulisi saada merkittävämpi rooli, ja ajan tuoma muutos pitäisi tunnustaa, jotta voisimme reagoida ajoissa ja oikein. Tällä hetkellä julkinen keskustelu muuttoasioista on vähäistä, päinvastoin kuin ihmiskaupasta, joka aiheena yhdistää yli kieli- ja puoluerajojen – ehkäpä teema nousee esiin vasta ensi keväänä vaalien jälkeen?

LOPUKSI

Migraatioasioissa kartta paljastaa enemmän kuin kymmenen kirjaa. Euroopan Unionin raja tulee liikkumaan kauttaaltaan itään. Baltian maitten liittyminen Unioniin tuo mukanaan paitsi vakautta ja turvallisuutta, myös vaikeasti ennustettavia ja ennakoitavia muutoksia. On kuitenkin helppo sanoa, että ihmisten liikkuvuus alueella lisääntyy. Meidän täytyy samalla muistaa Suomenlahden pohjukkaan jäävää kuuden miljoonan asukkaan metropolia Pietaria. Sijoituessaan molemmin puolin ikään kuin ainutlaatuisesti EU:n rajalle kaupungin merkitys vain tulee korostumaan. Meidän on mietittävä uutta tilannetta ja keinoja lisätä tuntosarviamme Venäjällä hallitaksemme mielenkiintoisen muutoksen seurauksineen.

Lisääntynyt muutto ja yhteydet Venäjän ja EU:n välillä loiventavat monin tavoin sekä fyysisiä että mentaalisia raja-aitoja. Tässä prosessissa olemme molemmat ottamassa ja antamassa, puhuimmepa sitten pahasta tai hyvästä. Veikkaan Suomelle lähialueineen jännittäviä aikoja yhdessä.

VENÄJÄ JA NAISKAUPAN HEIJASTUMAT SUOMESSA

Erikoissuunnittelija Natalia Ollus

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipoliitiikan Instituutti (HEUNI)

Kerron tässä puheessa lyhyesti Venäjän ja myös Viron naiskaupasta ja sen heijastumista Suomessa, jotain viimeaikaisesta toiminnasta Suomessa naiskauppaa vastaan, sekä lainsäädäntöön liittyvistä kansainvälisistä velvoitteista.

Puhun tässä puheessa naiskaupasta, en ihmiskaupasta. Naiskauppa on ihmiskaupan tavallisin muoto. Naiskaupassa on kyse naisten ja tyttöjen värvämisestä, kuljettamisesta ja vastaanottamisesta hyväksikäyttötarkoituksessa, useimmiten prostituutiotarkoituksessa. Keskityn tässä nimenomaan naiskauppaan prostituutiotarkoituksessa. Haluan tässä esityksessä myös korostaa, että naiskauppaa ei voi käsitellä erillään prostituutiosta. Prostituutio luo ja ylläpitää naiskauppaa ja siksi ne liittyvät olennaisesti toisiinsa.

NAISKAUPPA LÄHIALUEILLAMME JA SEN HEIJASTUMAT SUOMESSA

Naiskauppa on maailmanlaajuinen ilmiö. Sen taustalla on taloudellista eriarvoisuutta, köyhyyttä sekä naisten koulutus- ja työmahdollisuuksien puutetta. Naiskauppa liittyy köyhyyden naisistumiseen. Naisten epätasaarvoinen sosiaalinen, taloudellinen ja oikeudellinen tilanne monissa maissa on johtanut naiskaupalle otollisen maaperän syntyyn.

Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun alussa johti, kuten tietämme, taloudellisten vaikeuksien ja eriarvoisuuden voimakkaaseen kasvuun lähialueillamme. Tämä eriarvoisuus ja köyhistyminen on koskenut erityisesti naisia.

Venäläisen tutkijan Natalia Khodyrevan tutkimuksen mukaan köyhyys, mutta myös mahdollisuuksien puute ajaa naisia prostituutioon Venäjällä, ja siten naiskaupan uhriksi. Jos tavallisella koulutuksella ja tavallisesta työstä ei saa tarpeeksi tuloja, tai jos äitiyttä ja työntekoa, tai opintoja ja työntekoa, on mahdoton

yhdistää taloudellisesti mielekkäällä tavalla, ei naisilla välttämättä ole muita mahdollisuuksia kuin prostituutio. Khodyrevan tutkimuksen mukaan myös patriarkaalisten arvojen renesanssi Venäjällä on lisännyt naisten ajautumista prostituutioon. Hänen mukaansa prostituutiota ihannoiva ja ylläpitävä patriarkaalinen kulttuuri on vahvistunut Venäjällä. Prostituutioon liittyvät myytit luovat kuvitelmia naisten mahdollisuuksista ansaita rahaa.

Tutkija Reet Nurmen mukaan seksuaalinen vapautuminen ja taloudellinen ahdinko, sukupuolikulttuurin muuttuminen, rajojen avautuminen ja syvä taloudellinen kuilu idän ja lännen välissä johti Venäjältä Suomeen tulevan prostituution suureen kasvuun 1990-luvulla.

1990-luvun mullistukset lisäsivät niin tarjontaa kuin kysyntää Suomessa kaupallisen seksin alueella. Tähän tilanteeseen organisoitunut rikollisuus on tullut hyötyjäksi ja järjestäjäksi.

RIKOLLISUUS

Naiskaupasta on tullut huomattava toimintamuoto organisoituneelle rikollisuudelle ympäri maailman. Naiskauppaa harjoitetaan perinteisempien rikollisten toimintojen ohessa. Toistaiseksi naiskaupasta saadut voitot ovat olleet suurempia, kiinnijäämisriskit pienempiä, ja rangaistukset alhaisempia kuin esimerkiksi huumausainerikoksista.

Venäjältä ulkomaille suuntautunut prostituutio näyttää olevan hyvin organisoitunutta. Organisoituneet rikollisryhmät kauppaavat entisen Neuvostoliiton alueelta olevia naisia niin Eurooppaan kuin myös Aasiaan, latinalaiseen Amerikkaan, USA:han, Kanadaan ja Etelä-Afrikkaan. Israelissa on Kreikan kautta tuotuja venäläisiä naisia, ja myös Islannissa on suhteellisen paljon venäläisiä naisia. Muista Pohjoismaista erityisesti Suomessa ja Norjassa on Venäjältä kotoisin olevia naisia prostituutiossa.

Venäjältä tuleva prostituutio Suomessa on KRP:n mukaan jakautunut karkeasti kolmeen alueeseen: Murmanskin alueelta prostituutio suuntautuu Lappiin; Petroskoista, Sortavalasta ja Arkangelista itärajan tuntumaan; ja Lounais-Venäjältä ja Pietarista pääkaupunkiseudulle. Myös Virosta ja erityisesti Viron venäjänkieliseltä alueelta tulee naisia erityisesti pääkaupunkiseudulle ja Länsi-Suomeen, mutta myös Suomen pohjoisosiin.

Ulkomailta tuleva prostituutio on muuttunut organisoituneeksi. Tutkimusten mukaan naiset tulivat 1990-luvun alussa Suomeen prostituutiotarkoituksessa itsenäisemmin kuin nyt. KRP:n tutkimuksen mukaan Suomen prostituutiokenttä muuttui 1990-luvun puolenvälin jälkeen, jolloin kentästä tuli rikollisliigojen johtamaa. KRP:n mukaan venäläiset ja virolaiset organisoituneet rikollisryhmät ja parittajat hallitsevat nyt täysin suomalaista prostituutiokenttää.

Rajavartiolaitos on arvioinut, että Suomessa käy noin 5000 venäläistä ja 1000 virolaista naista prostituutiotarkoituksessa. Heistä suurin osa viipyy maassa pari viikkoa kerralla. Suomessa liikkuisi satunnaisesti yhteensä noin 10 000 naisen joukko prostituutiotarkoituksessa.

Parin viimeisen vuoden aikana on siis herätty huomaamaan, että ulkomaalainen organisoitunut rikollisuus on vahvasti sidottu ulkomalaiseen prostituutioon. Poliisi on selvittänyt useita ulkomailta johdettuja paritusrikoksia. On myös alettu huomata, että toiminta näyttää naiskaupalta.

MITÄ TOIMENPITEITÄ ON NYT VIREILLÄ?

Yleinen keskustelu naiskaupasta ja seksibisneksistä on käynyt vilkkaana tämän syksyn.

Kesäkuussa 2001 pohjoismaiset tasa-arvoministerit sopivat yhteisen naiskaupanvastaisen informaatiokampanjan järjestämisestä vuonna 2002 Pohjoismaissa ja Baltiassa. Myös pohjoismaiset oikeusministerit sopivat osallistuvansa kampanjaan. Pohjoismaiden ministerineuvosto käynnisti kampanjan vuoden alussa. Yhtä aikaa toteutettu kampanja suunnattiin Pohjoismaissa pääasiallisesti naiskaupan

ilmiöstä tiedottamiseen, niin viranomaistoille kuin seksikaupan asiakkaille. Baltiassa kampanjalla on pyritty estämään uusien naiskaupan uhrien syntyminen mm. koululaiskampanjoiden avulla. Suomen kansallista kampanjaa kehitteli työryhmä yhdessä STAKES:issa toimivan ja nyt päättyvän Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeen kanssa STM:n rahoituksella.

Kampanjan puitteissa järjestettiin kaksi moniammatillista viranomaisseminaaria Lappeenrannassa ja Kemissä. Lisäksi järjestettiin kampanjaviikko ja ministereiden yhteinen tilaisuus Säätytalolla kolme viikkoa sitten, jolloin julkistettiin seksipalvelujen ostajille suunnattu esite ja juliste. Esitettä on jaettu itäisillä ja eteläisillä raja-asemilla¹.

Kemin seminaari ja kampanjaviikko saivat osakseen paljon julkisuutta. Kampanjan ehkä tärkein tavoite oli juuri herättää keskustelua niin naiskaupasta, prostituutiosta kuin seksin ostamisesta. Tähän yhteyteen myös Oikeusministeriö on lähtenyt pohtimaan lainsäädännöllisiä muutoksia. Oikeusministeriön asettama työryhmä pohtii kesään 2003 mennessä lainsäädännöllisiä muutoksia naiskauppaan, paritukseen ja prostituutioon liittyen.

MITÄ LAINSÄÄDÄNNÖLLISIÄ MUUTOKSIA TARVITAAN?

Ongelmana on ehkä ollut, ettei Suomen laki tunne ihmiskaupan käsitettä². Koska naiskaupan käsitettä ei ole ollut, ei ilmiötä ehkä myöskään ole tunnistettu. Tähän liittyy myös se, että naiskaupasta hyötyjillä, niin järjestäjillä kuin ostajilla, ei ole intressiä saada asioita tutkittavaksi.

Suomi on allekirjoittanut YK:n ns. Palermon sopimukseen liittyvän ihmiskauppaa, erityisesti nais- ja lapsikauppaa, koskevan lisäpöytäkirjan vuonna 2000. Lisäpöytäkirja velvoittaa jäsenvaltiota kriminalisoimaan ihmiskau-

¹ Esitteessä nostetaan esille seksin ostamiseen liittyviä asioita, kuten se, että ostamalla seksiä tukee organisoitunutta rikollisuutta ja että seksin osto Suomen lähialueilla ei ole köyhien auttamista.

² Lainsäädäntömme tuntee tällä hetkellä mm. ihmisryöstön, parituksen ja seksuaalirikokset joita voi soveltaa ihmiskauppaan liittyvissä tapauksissa.

pan. Suomen tulisi mielestäni mahdollisimman nopeasti ratifioida tämä sopimus.

Lisäksi EU:n puitepäättös ihmiskaupasta velvoittaa jäsenvaltioita kriminalisoimaan ihmis- ja naiskauppa ennen vuotta 2004.

Lisäpöytäkirjassa määritellään ihmiskauppa tavalla, jonka haluan nostaa esiin. Pöytäkirjan mukaan ihmiskauppa tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa värväystä, kuljetamista, kätkemistä ja vastaanottamista, uhkaamisen, voimankäytön, pakottamisen, harhaanjohtamisen, tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa, muu seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkotyö tai orjuus. Olennaista tässä määritelmässä on, ettei uhrin suostumuksella tähän hyväksikäyttöön ole merkitystä, kun suostumuksen saamiseksi on käytetty jotain yllä mainituista keinoista.

Tämä tarkoittaa käytännössä, että myös nainen, joka on tieteen tahtoen lähtenyt ulkomaille prostituutioon, on silti ihmiskaupan uhri, jos hän joutuu jollakin tapaa esimerkiksi harhaanjohtetuksi ja pakotetuksi. Määritelmässä puhutaan myös vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla saadusta suostumuksesta. Naiskaupan määrittää tämän sopimuksen mukaan hyväksikäyttö, jonka uhriksi nainen joutuu, ei se, onko nainen alunperin antanut suostumuksensa tulla kaupatuksi vai ei. Siten ulkomailta Suomeen suuntautuvassa prostituutiossa on selkeästi tunnistettavissa naiskaupan tunnusmerkit. Siitä hyötyjät, kuljettajat, värvääjät jne. tulisi siis määritelmän mukaan kriminalisoida.

Palermion sopimuksen mukaan sopimusvaltioiden tulee myös ehkäistä naiskauppaa ja sen uhrien uudelleenuhriutumista. Lisäksi valtioiden on ryhdyttävä lainsäädännöllisiin tai muihin toimenpiteisiin vähentääkseen kysyntää, erityisesti naisten ja lasten hyväksikäyttöä edistävää kysyntää, joka aiheuttaa ihmiskauppaa. Tämä pykälä voidaan tulkita niin, että se velvoittaa valtioita vähentämään prostituution kysyntää. Ruotsin seksin oston kriminalisoiva laki on tästä esimerkki.

Palermion sopimus nostaa myös esiin uhrien auttamisen, uhrien suojelun ja uhrien kotiuttamisen. Suomen nykyinen lainsäädäntö ei takaa naiskaupan uhreille riittävää suojaa. Suomessa on keskitytty enemmän yleisen järjestyksen turvaamiseksi kun taas uhrien ihmisoikeudet on nähty toissijaisena asiana. Uhrien ei itse asiassa nykyisen lainsäädännön valossa kannata kertoa kokemuksistaan poliisille karkotusuhan takia. Uusi hallituksen esitys todistajainsuojelusta ei käsittele tämän rikoksen uhreja. Suomeen tarvitaan siten sekä naiskaupan uhrien että todistajien suojeleluohjelma. On tärkeää, että naiskaupan uhrin nähdään suojeltavina uhreina ja todistajina, ei karkotettavina maahanmuuttajina tai rikollisina.

Palermion sopimus määrittelee myös tilapäisen ja pysyvän oleskeluluvan myöntämisen naiskaupan uhreille. Suomeen tarvitaan siis mahdollisuus myöntää väliaikainen tai pitkäaikainen oleskelulupa näille ihmisille. On tärkeää, että sellainen lupa voitaisiin myöntää ei ainoastaan todistajille, vaan myös uhreille jotka eivät toimi todistajina.

Todistajien- ja uhriensuojeluun tulisi mielestäni myös kuulua mahdollisuus elämän uudelleen kartoitukseen. Ruotsissa on jo kauan kaupungin sosiaalityön puitteissa autettu prostituutioita lopettamaan seksin myyminen. Prostituutiossa oleville naisille tulee antaa kunnan realistisia vaihtoehtoja. Ruotsissa esimerkiksi, jokaiselle avunhakijalle annetaan pitkäaikainen tukihenkilö. Toimeentulotuen ja sairausloman myöntämisen jälkeen naisille etsitään vaihtoehtoisia ammatteja. Tämä auttamismalli rakentuu eri viranomaisten väliselle yhteistyölle.

Lainsäädännöllisten muutosten rinnalle Suomeen tarvitaan myös yhtenäinen strategia naiskauppaa vastaan. Naiskaupan vastustaminen vaatii moniammatillista ja monialaista otetta, niin viranomais- kuin kolmannen sektorin taholta. Mutta tärkeää olisi myös saada jokin viranomaistaho ottamaan päävastuu ja koordinoivastuu naiskaupan vastaisesta toiminnasta.

LÄHTEITÄ:

Khodyreva, Natalia (2002). How women in prostitution see themselves and explain their motivations. NIKK Magasin No. 1/2002.

Nurmi, Reet (1999). Mobile Russian Prostitution in Finland. Paper presented at the 32nd Triennial Conference of the International Abolitionist Federation, "Breakdown of Borders", 2-4- December 1999, Copenhagen, Denmark.

"Viron ja Venäjän rikollisryhmät jakaneet Suomen prostituutiopiirit". Helsingin Sanomat torstaina 6. kesäkuuta, 2002.

"Havaintoja prostituutiosta rajanylityspaikoilla". Ilkka Herranen, rajavartiolaitos, Suomenlahden merivartiosto, esitelmä 29.10.2002 seminaarissa "Miehet rajalla – Naiskauppaa Pohjolassa", Kemi 28.-29.10.2002.

"Organisoitunut paritus ja prostituutio Suomessa". Jari Leskinen, Keskusrikospoliisi, esitelmä 28.10.2002 seminaarissa "Miehet rajalla – Naiskauppaa Pohjolassa", Kemi 28.-29.10.2002.

IHMISKAUPPAA JASALAKULJETUSTA

*Tiedottaja Tiina Kirkas
Suomen Pakolaisapu ry*

Ihmiskauppa puhututtaa myös Suomessa. Rikolliseen miljardibisnekseen liittyy ihmissalakuljetusta, jonka uhreja ovat nais- ja lapsiprostituoitujen ohella myös kansainvälistä suojelua tarvitsevat pakolaiset.

Virallisissa yhteyksissä ihmiskauppa (trafficking) erotetaan ihmisten salakuljetuksesta (smuggling) erilliseksi ilmiöksi.

Esimerkiksi YK:n kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan Palermon sopimuksen ensimmäinen lisäpöytäkirja vuodelta 2000 määrittelee ihmiskaupan kaikkinaiseksi ihmisten värväämiseksi, kuljettamiseksi, siirtämiseksi, kätkemiseksi tai vastaanottamiseksi, joka tapahtuu uhkaamalla, ryöstämällä, huijaamalla, pakottamalla tai turvautumalla voimankäyttöön.

Ihmiskaupassa pyritään henkilön hallitsemiseen ja sitä kautta hänen hyväksikäyttämiseensä joko antamalla tai vastaanottamalla maksuja tai muita etuisuuksia. Ihmiskaupassa kyse voi olla prostituutiosta tai muusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pakkotyöstä, orjuudesta, velkavankeudesta tai elinten siirrosta. Uhrin suostumuksella ei ihmiskaupan määrittämisessä ole merkitystä: alaikäisen kannalta on samantekevää, ovatko hänen vanhempansa luopuneet hänestä vapaaehtoisesti vai eivät.

Ihmssalakuljetus on sitä vastoin saman YK-sopimuksen toisen lisäpöytäkirjan mukaan toimintaa, jolla pyritään taloudelliseen tai aineelliseen hyötyyn järjestämällä henkilö laittomasti maahan, jossa hänellä ei ole kansalaisuutta tai oleskeluoikeutta. Laittomalla maahantulolla tarkoitetaan yleensä tulomaan maahantulomääräyksiensä rikkomista. Se voi olla rajaviranomaisten huomaamatta tapahtuva rajanylitys, esimerkiksi auton takakonttiin piiloutuminen. Kyse voi olla myös normaalia rajanylityksestä joko kokonaan ilman matkustusasiakirjoja tai väärennetyillä matkustusdokumenteilla.

YK-sopimuksessa salakuljetukseksi määritellään niin ikään laittoman maassaoleskelun järjestäminen. Suomessa laittomaksi maahantulon järjestämiseksi ymmärretään lisäksi turvapaikka- ja perheenyhdistämismenettelyn väärinkäyttö sekä lumeavioliitot.

Yleensä ihmssalakuljetukseen – maitse, meritse tai lentoteitse – turvautuu henkilö, joka ei laillisin keinoin kykene järjestämään itseään haluamaansa maahan. Hän voi olla ihmiskaupan uhri tai niin sanottu laitton siirtolainen, joka ei edes pyri virallistamaan maassaoloaan ja työskentelyään. Hän voi olla myös kansainvälisen suojelun tarpeessa oleva turvapaikanhakija, jolle turvapaikkatutkinnan jälkeen myönnetään joko Geneven pakolais-sopimuksen mukainen pakolaisstatus tai oleskelulupa humanitaarisin perustein. Arviolta joka toinen esimerkiksi Euroopan unionin alueelle saapuvasta turvapaikanhakijasta joutuu turvautumaan ihmssalakuljettajan palveluksiin.

Usein ihmiskauppiat harjoittavat myös ihmssalakuljetusta: he hyödyntävät laittoman maahantulon järjestämisessä samoja rikollisverkostoja ja reittejä kuin ihmisten myymisessä maasta toiseen. Ihmssalakuljettajat sitä vastoin eivät välttämättä ole sekaantuneet ihmiskauppaan tai ylipäätään muuhun rikolliseen toimintaan: he voivat tyytyä ’matkanjärjestäjän’ rooliinsa konfliktialueiden raja- mailla ja motivoitua työhönsä rahan lisäksi/sijasta puhtaasta pakolaisten auttamisen halusta. On myös muistettava, että ihmiskauppa ei aina edellytä ihmssalakuljetusta: monet naiskaupan uhrit ’maahantuodaan’ täysin laillisin keinoin.

JOPA KAKSI MILJOONAA LASTA JA NAISTA KAUPAN JOKA VUOSI

Tutkituin ja tuomituin ihmiskaupan muoto on lasten ja naisten myyminen seksiteollisuuden hyväksikäytettäväksi. Yhdysvaltain ulkoministeriö on arvioinut, että vuosittain maailmalla kaupataan 700 000–2 miljoonaa naista ja lasta – tyttöjen lisäksi siis myös poikia. Osa heistä päätyy seksibisneksen sijasta kotiapulaiseksi, ompelijoiksi ja tarjoilijoiksi. Erityisesti lapsia myydään sotilaisiksi, jalkapalloilijoiksi, kerjäläisiksi, huumehuriireiksi ja adoptoitaviksi. Ihmiskauppioiden palveluksiin turvautuneet miehet ajautuvat vastaavasti orjamaisiin olosuhteisiin pimeän työn markkinoille tehtäisiin, työpajoihin, rakennuksille, ravintoloiden keittiöihin ja niin edelleen.

Köyhyys, epätoivo, sodat, kriisit ja tietämättömyys ruokkivat rikollista ihmiskauppaa ja -salakuljetusta sekä ylipäätään laitonta siirtolaisuutta. Yhteisöjen turvaverkot murentuvat ja toimeentulon takaamiseksi ihmiset ovat valmiita myymään itsensä ja läheisensä halvaksi työvoimaksi maailmalle. Toisaalta maailmassa on alueita, joissa nykyisenlainen ihmiskauppa jatkaa jo virallisesti lakkautetun orjuuden synkkää perinnettä: näin esimerkiksi Afrikassa ja osassa Kiinaa.

Ihmissalakuljetuksen kysyntää lisää myös läntisen maailman maahantulosäädösten kiristyminen: esimerkiksi viisumipolitiikka, kuljetusyhtiösanktiot, takaisinottosopimukset kolmansien maiden kanssa ja rajavalvonnan teknistyminen ovat jo pitkään kuuluneet Euroopan unionin terminologiaan, jolla torjutaan laitonta siirtolaisuutta ja vaikeutetaan potentiaalisten pakolaisten laillista pääsyä EU:n maaperälle.

Maailmankaupan globalisaatiolla on myös vaikutuksensa, varsinkin kun kansainväliset rikollisverkot ovat alkaneet hyötyä ihmisten, pääomien, tavaroiden ja palvelujen entistä vapaammasta liikkuvuudesta. Kansainvälisesti verkottunut rikollisuus vastaakin yhä suuremmasta osasta ihmisten salakuljetusta sekä nimenomaan ihmiskauppaa.

Liiketoiminnasta saatava hyöty on mittava: YK arvioi ihmiskaupan ja ihmisten salakuljetuksen tuoton 5–7 miljardiksi dollariksi

vuodessa. Korkeampiakin summia on esitetty: pelkästään naiskaupan vuosituotoksi on esitetty 7–12 miljardia dollaria. Voittosuhdetta kuvaa se, että Thaimaassa 2 000 eurolla ostettu prostituoitu tuottaa omistajalleen 76 000 euroa vuodessa.

Osa ihmiskaupan tuotosta peritään velkavankeudella. Varsinkin Kiinasta länteen järjestetyt joutuvat usein vuosiksi palkattomaan työhön, jotta selviytyisivät matkakustannuksistaan: Kiinasta Yhdysvaltain länsirannikolle pääsee siirtolaisten oman kertoman mukaan 25 000–35 000 dollarilla. Nigerianlaisen tytön järjestäminen Eurooppaan sen sijaan merkitsee hänen perheelleen 48 000 euron velkasuhdetta ihmiskauppiaseen. Ihmiskauppa ja -salakuljetusbisneksen tuottojen arvioiminen on kuitenkin vaikeaa, jopa mahdotonta. Siksi luvut ovat suuntaa-antavia ja toisistaan poikkeavia.

Rikollista ihmiskauppaa tukee monien lähtö-, kauttakulku- ja myös tulomaiden puutteellinen tai olematon lainsäädäntö: seksiteollisuudessa toimivien ihmiskauppioiden saamat rangaistukset ovat pieniä verrattuna huume- ja asekaupasta langetettuihin tuomioihin. Kiinnijäämisen riski on ylipäätään pieni. Jos ihmiskaupasta jaetaan rangaistuksia, kärsijöiksi joutuvat yleensä kauppioiden 'asiakkaat' eli prostituutiota harjoittavat naiset. Useimmiten heidät karkotetaan maasta ilman turvatakeita hyväksikäyttäjään vastaan.

Virkakoneisto on myös usein korruptoitunutta ja siksi helposti voideltavaa, ja esimerkiksi yhteistyö rikollisten kanssa väärennettyjen passien tuottamisessa on yleistä. Joskus paikallispoliisi voi sulkea silmänsä ihmiskau-palta, koska pelkää rikollisjoukkojen kosta. Rikollisliigojen rakenne ja toimintatavat ovat niin ikään joustavia sekä monipuolisia. Ammattimaiset rikollisverkot koostuvat erilisistä soluista ja itsenäisesti toimivista yksilöistä, jolloin kokonaisen verkoston tuhoaminen on erittäin vaikeaa. Nimenomaan helppo raha houkuttaa työttömyyden ja toivotonmuuden leimaamissa yhteisössä miehiä ja myös naisia ihmiskaupan palvelukseen. Usein ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppaan liittyvät prostituutio ja pornoteollisuus ovat harjoittajilleen aseiden, huumeiden ja tupakan välittämisen sekä rahanpesun sivubisneksiä.

VÄKIVALTA JA UHKAUKSET PITÄVÄT NAISET LOJAALEINA

Ihmiskauppiat houkuttelevat 'asiakkaitaan' usein katteettomilla lupauksilla hyväpalkkaisuudesta työstä, koulutuksesta tai vakavaraisesta puoliosasta. Monet nuoret tytöt ja naiset ovat alun perin uskoneet lähtevänsä lehti-ilmoituksen innoittamina tarjoilijoiksi ulkomaille, mutta huomanneet joutuneensa kadulle prostituoiduiksi. Varsinkin ukrainalaiset, valkovenäläiset ja venäläiset naiset ovat korkeasti koulutettuja mutta kotimaittensa olemattomien toimeentulomahdollisuuksien takia antautuvat ihmiskauppioiden huijattaviksi.

Joskus nuoria tai heidän vanhempiaan painostetaan uhkailemalla ja kiristämällä. Naisia ja lapsia myös kidnapataan seksiteollisuuteen: erityisen uhanalaisia ovat katulapset. Toisinaan taas vanhemmat tarjoavat lapsiaan vapaaehtoisesti myytäväksi: joissakin yhteisöissä tyttöjen ja naisten naittaminen vieraille rahantekomielessä on normaalia ja sosiaalisesti hyväksyttyä.

Ihmiskauppaan ei välttämättä liity laitonta rajanylitystä tai salakuljetusta: usein naiset matkustavat työskentelymaahansa omalla passillaan. Ihmiskauppiat pyrkivät kuitenkin 'kierättämään' passeja, joihin on kirjattu monikertaviisumi, sekä muutoinkin harhauttamaan viranomaisia. Viimeistään kohdemaassa naisilta lähes poikkeuksetta takavarikoidaan passi sekä muut henkilöllisyyden todistavat asiakirjat. Myös väkivalta, raiskaukset, ulkomaailmasta eristäminen, taloudellinen riippuvuus sekä lähiomaisten uhkaaminen ovat keinoja pitää tytöt ja naiset lojaaleina. Afrikkalaiset ihmiskaupan uhrit myös kertovat paikallisista rituaaleista, joilla heidät sitoututetaan 'omistajaansa'. Pelko niin ikään estää naisia hakemasta apua ja turvautumasta oikeustoimiin hyväksikäyttajiään vastaan.

Alun perin vapaaehtoisesti matkaan lähtenyt siirtolainen voi joutua ihmiskaupan uhriksi, kun hän pyrkii lyhentämään velkaansa salakuljettajalleen. Hän saattaa tehdä pimeää työtä tai alistua prostituutioon, tai kerjätä.

Erityisen haavoittuvia ovat sodissa ja väkivaltaisuuksissa kaikkensa menettäneet ja salakuljettajiin turvautuneet pakolaiset,

varsinkin naiset ja lapset. Esimerkiksi nuoria kosovolaishaittoja on 'ostettu' järjestelmällisesti Albanian pakolaisleireiltä prostituoiduiksi Italiaan ja muualle Länsi-Eurooppaan. Monet yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat on niin ikään värvätty huijaamalla tai pakottamalla seksibisnekseen lentokenttien transit-alueilla. On myös yleistä, että heidät pakotetaan huume-kuriireiksi ja pikkuvarkaiksi.

Toisaalta pakolainen voi joutua tietien tahtoen turvautumaan ihmiskauppiaseen, jotta hän ylipäättään pääsee matkallaan eteenpäin. Osa ihmiskauppiasta käyttää myös tavoitteellisesti hyväksi eri valtioiden turvapaikkajärjestelmiä: he voivat kehottaa tyttöjä ja naisia hakemaan turvapaikkaa, jolloin prostituoitujen ylläpitokustannukset ainakin osittain hoituvat julkisin varoin. Vastaanottokeskuksia on myös käytetty prostituutiobisneksen tukikohtina.

KANSAINVÄLINEN YHTEISÖ RYHDISTÄYTYNYT IHMISKAUPAN KITKEMISESSÄ

Ihmiskauppa ja sen lieveilmiöt ovat herättäneet kansainvälisen yhteisön toimintaan. Yksinomaan Euroopassa yli 30 hallitustenvälistä instanssia on 1990-luvun puolivälistä lähtien punnut ihmiskaupan, ihmisten salakuljetuksen ja myös laittoman siirtolaisuuden kitkemistä. Koska kyse on pääosin järjestäytyneestä rikollisuudesta, tehtävä ei ole helppo.

Ihmisoikeusjärjestöjen mielestä ongelmana on myös se, että ihmiskaupan vastaisissa toimintaohjelmissa painotetaan varsin yksipuolisesti laittoman maahantulon kontrollia ja ylipäättään laittoman siirtolaisuuden vastaista taistelua. Tällöin ihmiskaupan uhrien sekä ennen kaikkea turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten suojeleminen jää taka-alalle. Pakolaisjärjestöt pelkäävätkin, että laillisten maahantulomahdollisuuksien häviäminen ajaa entistä useammat turvapaikanhakijat rikollisten ihmiskuljettajien ja -kauppioiden rahastettaviksi.

Varsinkin Euroopan unionissa ihmiskaupan vastaiset toimet keskittyvät varsin yksipuolisesti rikollisuuden torjuntaan ja sen rankaisemiseen sekä rajavalvonnan ja maahantulo-

kriteerien kiristämiseen. Kahdenkeskisillä ohjelmilla sekä yhteisellä koordinaatiolla EU pyrkii kitkemään ihmiskauppaa ja –salakuljetusta sekä laitonta siirtolaisuutta nimenomaan Keski- ja Itä-Euroopassa. Euroopassa nimenomaan Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyj on ajanut ihmiskaupan uhrien asiaa.

Kansainvälisesti ehkä tärkein ihmiskauppaan ja -salakuljetukseen pureutuva asiakirja on YK:n kansainvälistä rikollisuutta koskeva sopimus ja siihen vuoden 2000 lopussa liitetyt lisäpöytäkirjat. Toinen niistä käsittelee ihmisten salakuljetusta (smuggling) ja toinen ihmiskauppaa (trafficking). Lisäpöytäkirjoja ei ole vielä ratifioitu, joten ne eivät ole voimassaolevaa kansainvälistä oikeutta.

Kummankin lisäpöytäkirjan pyrkimyksenä on kriminalisoida ihmiskauppaan ja –salakulje-

tukseen liittyvä toiminta sekä niiden harjoittajat riittävin rangaistusmekanismein sekä lisätä kansainvälistä yhteistyötä rikollisuuden torjunnassa. Toimenpidearsenaaliin kuuluvat myös tehostettu rajakontrolli ja salakuljetukseen syyllistyvien kuljetusyhtiöiden sanktioiminen. Rangaistavaa on myös matkustus- ja muiden henkilöllisyyspapereiden väärentäminen ja toimittaminen salakuljetus- ja ihmiskauppatarkoituksiin.

Lisäpöytäkirjat eivät siis kriminalisoi ihmiskauppaisten ja salakuljettajien ’asiakkaita’. Niiden soveltamisessa on myös otettava huomioon Geneven pakolaissopimuksen velvoitteet, samoin ihmiskaupan uhreja on suojeltava hyväksikäyttäjiltään niin työskentelymaassa kuin paluumuuton yhteydessä kotimaassaan. Heillä on myös oltava mahdollisuus hakea hyvitystä ’omistajiltaan’ sekä saada sosiaalista, oikeudellista ja terveydellisistä tukea.

Kirjoitus on lyhennelmä Marjut Helmisen ja Tiina Kirkkaan artikkelista Kauppatavarana ihminen, joka on julkaistu kirjassa Eurooppa ja ihmissalakuljetus (Toim. Tiina Kirkas. Suomen Pakolaisapu, 2002).

LISÄTIETOJA AIHEESTA:

Morrison, John: The cost of survival – the trafficking of refugees to the UK. The British Refugee Council, 1998.

Morrison, John: The trafficking and smuggling of refugees – the end game in European asylum policy? YK:n pakolaisjärjestö UNHCR, 2000.

Laaja ihmiskauppaan liittyvä linkkikokoelma: www.vachss.com/help_text/human_trafficking.html

YK:n ihmisoikeuskomissaari: www.unhcr.ch/html/menu6/2/fs14.htm

UNCJIN (UN crime and justice information network): www.uncjin.org/CICP/traff_e.pdf

YK:n kansainvälistä rikollisuutta koskevan sopimuksen (UN convention against transnational organized crime) lisäpöytäkirjat (protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children ja protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air) löytyvät niin ikään YK:n alaisen UNCJINin: kotisivuilta:

www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/index.htm